

ПЕДАГОГІКА

УДК 37.091.12

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-3-26>**Роман КУРОК,***orcid.org/0000-0001-6855-3830*

кандидат юридичних наук, доцент,

молодший науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу

підготовки фахівців у коледжах і технікумах

Інституту професійно-технічної освіти

Національної академії педагогічних наук України

(Київ, Україна) *romaku2010@gmail.com*

ОБҐРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

У статті наведено авторське тлумачення категорії «модель розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів» та обґрунтовано її як конструкт чотирьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених блоків: методологічно-цільового, змістового, технологічного, оцінювально-результативного.

У методологічно-цільовому блоці визначено мету реалізації моделі: системний розвиток правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів та низку завдань для її досягнення; методологічні підходи (компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, синергетичний, інтегративний, андрагогічний, акмеологічний); основні дидактичні принципи: загальнопедагогічні (зв'язку теорії із практикою, науковості, системності та послідовності, доступності, розвивального і виховального навчання, гуманізації, наочності, індивідуалізації навчання) та специфічні (безперервності, моделювання, самоорганізації, інформатизації освіти, модульності, інтегрованості, інтенсифікації освітньої діяльності).

Змістовий блок визначає зміст відповідної підготовки педагогічних працівників економічних коледжів та реалізується через доступні на ринку освітніх послуг напрями розвитку правової компетентності.

Технологічний блок моделі реалізується через поетапне застосування відповідних педагогічних технологій, форм і методів розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

Оцінювально-результативний блок містить діагностичний інструментарій для якісного та кількісного аналізу отриманих результатів: критерії (мотиваційно-ціннісний, інноваційно-когнітивний, діяльнісний, емоційно-вольовий, особистісно-рефлексивний), показники та рівні розвиненості досліджуваного процесу: низький, середній, достатній, високий, а також очікуваний результат: позитивна динаміка в рівнях розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

Ключові слова: педагогічні працівники, правова компетентність, модель розвитку правової компетентності, методологічно-цільовий блок, змістовий блок, технологічний блок, оцінювально-результативний блок.

Roman KUROK,*orcid.org/0000-0001-6855-3830*

PhD in Law, Associate Professor,

Junior researcher of Laboratory of Scientific and Methodological

Support of Specialist Training in Colleges and Technical Schools

Institute of Vocational Education and Training of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) *romaku2010@gmail.com*

SUBSTANTIATING THE MODEL OF DEVELOPING LEGAL COMPETENCE OF ECONOMIC COLLEGES' TEACHING STAFF

The article presents the author's interpretation of the category "model of developing legal competence of economic colleges' teaching staff" and substantiates it as a construct of four interconnected and interdependent blocks: methodological-target, content, technological, evaluative-resultful.

The methodological-target block defines the purpose of the model i.e. the systemic development of legal competence of economic colleges' teaching staff and the set of tasks to achieve it; methodological approaches (competence, system, activity, personality-oriented, synergetic, integrative, andragogical, acmeological); basic didactic principles: general pedagogical (connection of theory and practice, science, systemicity and sequence, accessibility, developmental and educational training, humanization, clarity, individualization of training) and specific (continuity, modelling, self-organization, informatization of education, modularity, integration, intensification of educational activities).

The content block determines the content of the relevant training of economic colleges' teaching staff and is implemented through the areas of legal competence development available on the market of educational services.

The technological block of the model is realized through the step-by-step application of appropriate pedagogical technologies, forms and methods of developing of legal competence of economic colleges' teaching staff.

Evaluative-resultful block contains diagnostic tools for qualitative and quantitative analysis of the results: criteria (motivational-value, innovation-cognitive, activity, emotional-volitional, personal-reflexive), indicators and levels of developing of the studied phenomenon: low, medium, sufficient, high, as well as the expected result which is positive dynamics in the levels of legal competence of economic colleges' teaching staff development.

Key words: *teaching staff, legal competence, model of legal competence development, methodological-target block, content block, technological block, evaluative-resultful block.*

Постановка проблеми. Як правило, будь-які реформаційні процеси починаються із внесення змін до законодавчих актів, які регулюють суспільні відносини у певній сфері. Варто зазначити, що протягом останнього десятиліття нормативно-правове регулювання сфери освіти зазнало суттєвих змін, викликаних необхідністю її інтеграції до світової та європейської освітніх систем та адаптації до сучасних умов розвитку суспільства. З метою забезпечення відповідності високим соціальним запитам до професії існує необхідність підвищення рівня професіоналізму педагогічних працівників економічних коледжів загалом та їхньої правової компетентності зокрема. Сучасний педагог повинен не тільки вільно орієнтуватись у положеннях законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів у сфері освіти, вміти їх застосовувати у повсякденній та професійній діяльності, а й здійснювати правове виховання здобувачів освіти, формувати їхню правосвідомість, що в підсумку сприятиме підвищенню рівня правової культури учнівської молоді.

Аналіз досліджень. Низка вітчизняних учених (Н. Брюханова, С. Гончаренко, Є. Лодатко, П. Лузан, А. Теплицька, Є. Хриков та інші) досліджували теоретичні та методологічні проблеми педагогічного проєктування та моделювання. Розробленням моделей педагогічних систем, що забезпечують формування та розвиток правової компетентності та правової культури фахівців різних галузей, опікувались О. Армейський, Ю. Богуцький, Д. Коваленко, Є. Підлісний, С. Пугач, О. Радкевич та інші.

Мета статті полягає в розробленні та теоретичному обґрунтуванні моделі системи розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

Виклад основного матеріалу. З метою формування авторського визначення моделі системи розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів розглянемо підходи до трактування науковцями близьких за сутністю понять.

Так, Д. Коваленко тлумачить модель системи безперервної професійно-правової підготовки майбутнього інженера-педагога «як науково обґрунтовану упорядковану сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених структурних і функціональних складників, які становлять єдине ціле, поєднані спільними метою, мотивами, завданнями; характеризується послідовною реалізацією засобів, методів, форм, прийомів, дій, операцій, спрямованих на стійкий (повторюваний за аналогічних умов) результат з одночасним забезпеченням сприятливих умов для всіх учасників освітнього процесу» (Коваленко 2015: 218). Схожий підхід демонструє О. Радкевич, визначаючи модель системи розвитку правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти «як схематичне подання впорядкованої сукупності взаємопов'язаних структурних і функціональних складників, що ідеально відображають процес цілеспрямованого вдосконалення комплексу професійно-правових знань, умінь, цінностей і якостей особистості педагогічного працівника в послідовності реалізації відповідних методів, форм, технологій, етапів, спрямованих на суттєві позитивні зрушення в рівнях розвитку феномену за умови дотримання обґрунтованих положень методологічних підходів, принципів і педагогічних умов» (Радкевич, 2020: 316–317).

С. Пугач під моделлю формування правової компетентності майбутніх фахівців пропонує розуміти «логічну послідовну систему взаємопов'язаних параметрів, таких як цілі, зміст освіти, проєктування педагогічної технології та технології управління, з метою цілеспрямованого формування правової компетенції майбутніх фахівців з обліку і оподаткування в закладах вищої освіти» (Пугач, 2020: 174).

Отже, наведені визначення свідчать, що родовою ознакою досліджуваного поняття є «сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених структурних елементів, поєднаних для досягнення конкретної мети», що є логічним, оскільки є сутністю поняття «система». Враховуючи викладене, під моделлю системи розвитку пра-

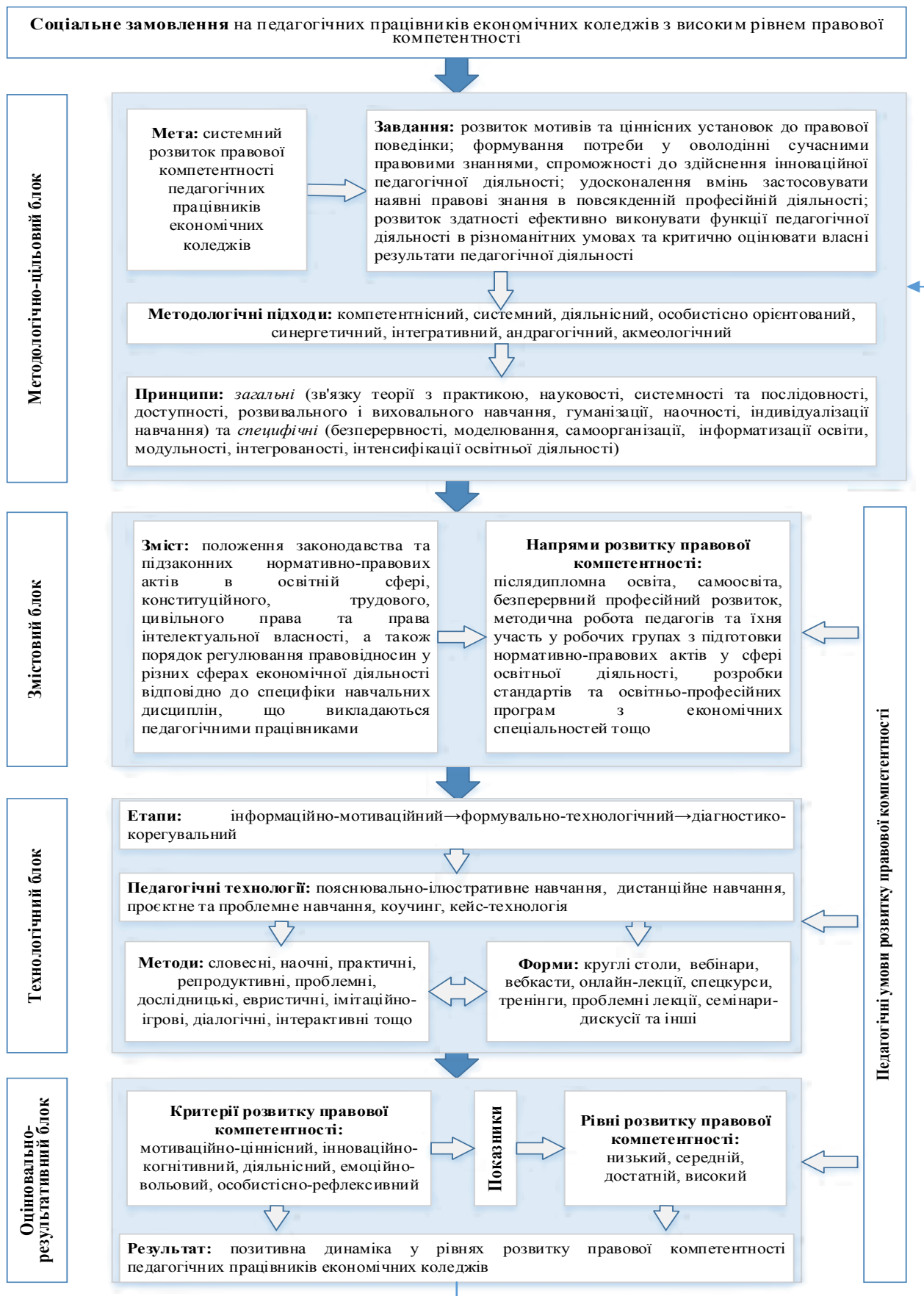

Рис. 1. Модель системи розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів

вової компетентності педагогічного працівника економічного коледжу пропонуємо розуміти науково обґрунтовану сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених структурних та функціональних елементів освітньої діяльності, спрямованих на досягнення такого рівня професіоналізму, який би дав змогу педагогічному працівнику успішно здійснювати педагогічну діяльність відповідно до вимог чинного законодавства та розпорядчих документів керівників закладів фахової передвищої освіти та проявлявся б у правомірній поведінці під час вирішення завдань професійної діяльності, а також у його готовності до забезпечення освіченості учнівської молоді в галузі економічних правовідносин.

Авторська модель системи розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів наведена на рис. 1 та містить такі блоки:

1. Методологічно-цільовий.
2. Змістовий.
3. Технологічний.
4. Оцінювально-результативний.

Варто зазначити, що блоки є взаємозалежним, а зміст кожного наступного блоку зумовлюється попереднім шляхом розв'язання притаманних йому завдань. Така організаційна форма моделі, на нашу думку, буде ефективною та максимально сприятиме процесу розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

Соціальне замовлення визначає потребу у високопрофесійних педагогічних працівниках економічних коледжів із високим рівнем правової компетентності, здатних успішно діяти в сучасних умовах здійснення освітньої діяльності та відповідати вимогам, що висуваються до представників цієї професії.

У методологічно-цільовому блоці визначаємо мету реалізації моделі: системний розвиток правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів. Досягненню окресленої мети сприятиме вирішення таких завдань, як:

- розвиток мотивів та ціннісних установок до правової поведінки;
- формування потреби в оволодінні сучасними правовими знаннями, спроможності до здійснення інноваційної педагогічної діяльності;
- удосконалення вмінь застосовувати наявні правові знання в повсякденній професійній діяльності;
- розвиток здатності ефективно виконувати функції педагогічної діяльності в різноманітних умовах та критично оцінювати власні результати педагогічної діяльності.

Цей блок також вміщує методологічні підходи, на яких ґрунтується системне дослідження предмета наукової роботи (компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, синергетичний, інтегративний, андрагогічний, акмеологічний). Визначені методологічні підходи дають нам змогу обґрунтувати процес розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів у змістовому та технологічному аспектах.

До основних дидактичних принципів розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів відносимо:

- загальнопедагогічні (зв'язку теорії із практикою, науковості, системності та послідовності, доступності, розвивального і виховального навчання, гуманізації, наочності, індивідуалізації навчання);
- специфічні (безперервності, моделювання, самоорганізації, інформатизації освіти, модularity, інтегрованості, інтенсифікації освітньої діяльності).

Методологічно-цільовий блок спирається на положення розробленої нами концепції розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

У змістовому блоці визначається один із ключових елементів системи розвитку правової компетентності, а саме зміст відповідної підготовки педагогічних працівників економічних коледжів. Ця педагогічна категорія трансформує соціальне замовлення в конкретний перелік правових знань, умінь, навичок, цінностей, якими повинен володіти педагог для здійснення своєї професійної діяльності відповідно до вимог нормативно-правових актів, а також для формування правової освіченості студентів у сфері економічних відносин.

Важливим є те, що педагог повинен також володіти технікою та педагогічною майстерністю передачі накопиченої правової інформації, правових знань учнів у їхні правові переконання, навички правової поведінки і сформувати готовність вихованців діяти, керуючись цими правовими переконаннями (Радкевич, 2020: 323).

Оволодіння новітніми правовими знаннями та вміннями їх застосування у професійній та повсякденній діяльності є обов'язковим компонентом системи розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів. Як свідчить педагогічна практика, актуальний набір правових інструментів для різних категорій педагогічних працівників економічних коледжів становлять положення законодавства та підзаконних нормативно-правових актів в освітній сфері,

конституційного, трудового, цивільного права та права інтелектуальної власності, а також правові аспекти регулювання правовідносин у різних сферах економічної діяльності відповідно до специфіки навчальних дисциплін, що викладаються педагогічними працівниками.

Змістовий блок реалізується через доступні на ринку освітніх послуг напрями розвитку правової компетентності.

Варто зазначити, що на сучасному етапі основним напрямом професійного розвитку педагогічних працівників залишається система післядипломної освіти, у структурі якої провідне місце посідає підвищення кваліфікації та стажування. Нині актуальним залишається питання оновлення змісту освіти за відповідними освітньо-професійними програмами у системі післядипломної освіти для врахування потреб педагогічних працівників у актуальній правовій інформації. Зокрема, існує необхідність у впровадженні інтегрованих курсів правового характеру, які б мали за мету цілеспрямований розвиток складників правової компетентності педагогів. З цією метою нами розроблено спецкурс-практикум «Правова компетентність викладача економічного коледжу: теорія, методика, практика», який об'єднав у собі актуальні навчальні матеріали з різних галузей права й економіки.

Водночас останнім часом зростає роль інших напрямів розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів, а саме: самоосвіти, безперервного професійного розвитку, методичної роботи педагогів та їхньої участі в робочих групах із підготовки нормативно-правових актів у сфері освітньої діяльності, розроблення стандартів та освітньо-професійних програм з економічних спеціальностей тощо. Комплексна діяльність педагогічних працівників за цими напрямками дасть їм змогу досягти необхідного рівня правової компетентності.

Технологічний блок моделі реалізується через поетапне застосування відповідних педагогічних технологій, форм і методів розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

Цей блок передбачає теоретичне обґрунтування та розроблення методики розвитку правової компетентності педагогічних працівників, яка базується на використанні традиційних та інноваційних педагогічних технологій (пояснювально-ілюстративне, дистанційне навчання, проектне та проблемне навчання, коучинг, кейс-технологія) у поєднанні із комплексом методів (словесні, наочні, практичні, репродуктивні, проблемні, дослід-

ницькі, евристичні, імітаційно-ігрові, діалогічні, інтерактивні тощо) і форм (круглі столи, вебінари, веб-касти, онлайн-лекції, спецкурси, тренінги, проблемні лекції, семінари-дискусії та інші) організації освітнього процесу.

Застосування окреслених педагогічних технологій, форм і методів повинно відбуватись узгоджено відповідно до етапів розвитку правової компетентності. Кожен етап повинен завершуватись досягненням нового якісного рівня правової компетентності, необхідного для ефективної освітньої діяльності на наступному етапі.

Метою мотиваційно-діагностувального етапу є діагностування рівня правової компетентності та отримання інформації про наявність мотивів щодо подальшого удосконалення цієї категорії, розуміння педагогічними працівниками необхідності системної діяльності, спрямованої на професійний розвиток та самоосвіту.

Формувально-технологічний етап спрямовується на розвиток у педагогічних працівників економічних коледжів відповідних компонентів правової компетентності шляхом застосування інноваційних методик і технологій навчання. Головна мета етапу – розвиток здатності педагогічних працівників ефективно вирішувати професійні та повсякденні завдання у правовий спосіб, а також успішно формувати правосвідомість учнівської молоді у сфері економічних правовідносин та їхній загальний рівень правової культури.

Реалізація діагностико-коригувального етапу дає змогу перевірити ефективність впровадження розробленої системи, діагностувати рівень розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів та у разі необхідності вжити заходів із коригування методологічних та технологічних аспектів досліджуваного явища.

Оцінювально-результативний блок передбачає процес оцінювання та коригування моделі системного розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів. Він містить відповідний діагностичний інструментарій для якісного та кількісного аналізу отриманих результатів: критерії (мотиваційно-ціннісний, інноваційно-когнітивний, діяльнісний, емоційно-вольовий, особистісно-рефлексивний) з відповідними показниками, що визначають рівні розвинутих досліджуваного процесу (низький, середній, достатній та високий).

Також блок містить очікуваний результат впровадження моделі в реальні умови здійснення освітньої діяльності: позитивна динаміка в рівнях розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

Безумовно, досягненню окресленого результату сприятиме впровадження педагогічних умов, які здійснюють свій вплив на ефективність розробленої моделі. Зокрема, відповідно до експертного оцінювання найбільший позитивний ефект на розвиток правової компетентності педагогічних працівників може бути досягнуто шляхом: удосконалення змісту освітніх програм підвищення кваліфікації шляхом упровадження інтегрованих курсів правового характеру, що забезпечували б цілеспрямований розвиток відповідної компетентності; створення інформаційно-освітнього середовища в закладах післядипломної освіти, що сприятиме задоволенню освітніх потреб педагогів; використання інноваційних технологій навчання для розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів; формування у них стійкої мотивації до підвищення рівня правової компетентності.

Прогностичність розробленої моделі розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів визначається:

- дотриманням теоретично обґрунтованих вимог та алгоритму моделювання педагогічних процесів;
- формулюванням методологічних положень моделі (мети, завдань, методологічних підходів та принципів розвитку досліджуваного процесу);
- передбаченням змістово-варіативних елементів, які відповідають особливостям професійної діяльності цієї категорії педагогів;

– дотриманням логічної послідовності технологічного процесу розвитку правової компетентності, використанням сучасних інноваційних технологій навчання, форм та методів організації освітнього процесу в системі освіти дорослих;

– урахуванням педагогічних умов, що впливають на розвиток правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів;

– наявністю інструментарію для діагностики ефективності запропонованої моделі та передбаченням можливостей здійснення коригування досліджуваного педагогічного процесу в разі виявлення недоліків у процесі експериментальної перевірки ефективності розробленої системи.

Висновки. Отже, розроблена модель системи цілеспрямованого розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів містить результати наукового пошуку теоретичних засад досліджуваного педагогічного процесу (обґрунтовані завдання, принципи, методологічні підходи, педагогічні технології, форми, методи, етапи організації освітнього процесу, педагогічні умови, критерії, показники та рівні розвитку тощо). Запропонована модель систематизує теоретико-методологічні знання про досліджуване явище та визначає практично-технологічні дії щодо цілеспрямованого розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко Д.В. Теоретико-методичні основи системи безперервної професійно-правової підготовки інженерів-педагогів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2015. 514 с.
2. Пугач С.С. Теоретичні та методичні засади формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2020. 536 с.
3. Радкевич О.П. Теоретичні і методичні основи розвитку правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2020. 587 с.

REFERENCES

1. Kovalenko D. V. Teoretyko-metodychni osnovy systemy bezpererвної profesiino-pravovoi pidhotovky inzheneriv-pedahohiv [Theoretical and methodological bases of the system of continuous professional and legal training of engineering teachers] : dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. Kharkiv, 2015. 514 s. [in Ukrainian].
2. Puhach S.S. Teoretychni ta metodychni zasady formuvannya pravovoi kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv z obliku i opodatkuvannya u systemi nepererвної osvity [Theoretical and methodical bases of forming legal competence of future specialists in accounting and taxation in the system of continuous education] : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Vinnytsia, 2020. 536 s. [in Ukrainian].
3. Radkevych O. P. Teoretychni i metodychni osnovy rozvytku pravovoi kultury pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv profesiinoi osvity [Theoretical and methodical principles of developing legal culture of professional schools teaching staff] : dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2020. 587 s. [in Ukrainian].